

Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum

Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.

Band: - (1747)

Heft: 8

Artikel: Galeacii Caraccioli, vici marchionis vita : qua Constantiae verae Christianae exemplar rarum proponitur

Autor: Caracciolus, Galeacius

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-394613>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 24.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

(*) GALEACII CARACCIOLI,
Vici Marchionis
VITA:

Qua Constantiae veræ christianæ Exemplar
rarum proponitur.

AD LECTOREM.

SI civilis nobilitatis honor, tanquam eorum quæ præclare homines gerunt, præmium amplissimum, permagni semper apud omnes gentes fuit, qui tamen mortalis & caducus, popularem gloriam brevi morituram, fallacemque potius & inanem; quam veram & solidam felicitatis rationem consecutatur: multo sane majorem splendorem in nostris animis excitare deberet CHRISTIANA nobilitas, quæ constans & æterna in verum vitæ finem intuetur, & ad summum DEUM, omnium rerum principium atque finem adspirat, omnesque actiones nostras

(*) Hæc Biographia, quæ ex Italico latina facta typis exscripta prodiit An. 1596, quum rarius obvia sit, digna nobis visa est, cuius memoria in exemplum ad posteros conservaretur. Legitur quoque in gallicum Sermonem conversa. Ceterum de nobiliss. Viro consuluntur Teissierii Elogia Virorum eruditorum P. II. p. 135.

nostras ad illum scopum dirigat. Verum tanta est humanarum mentium , quæ humi defixa vitiis & cupiditatibus impeditæ manent , ægritudo , vel potius insania , ut non solum paucissimi reperiantur , qui veram istam & eminentem gloriam sequantur , sed plerique eos etiam , qui omni eam studio amplexantur , irrideant ; maledictis , calumniis , iniuriis incessant ; & diris etiam tormentis , crucibus atque ignibus prosequantur . Exemplis plenæ historiæ . Quanto igitur hi magis detestandi , quod apertis oculis , quæ ad salutem pertinent , videre nolint , & Deo potius bellum inferre , ac veluti ebrii facti in suam perniciem ruere , quam voluptatibus & commodis vel minimum detrahere malint : tanto majoris faciendi sunt ii , qui Christianum decus ita tuentur , ut omnia vitæ blandimenta aspernati , neque minis , neque promissis , a fidei atque pietatis religione depelli umquam possint . Hic enim filiorum Dei verus Lydius est lapis ; degeneres illi censendi qui lucem hanc ferre nequeunt . Nam quemadmodum aquila pullos eos agnoscere , quos acie in adversum solem defixa , stare alacres erectosque animadvertisit , reliquos vero e nido præcipites deturbare dicitur ; sic summus ille parens eos demum pro veris agnoscit filiis , quos a luce veritatis , nulla commoda , nullæ voluptates , nullæ minæ , nulli denique cruciatus depellere valent . Horum in numero GALEACIUS fuit CARACCIOLUS , Vici MARCHIO , qui re-

ctum

Etum illud & immotum animi robur , Dei beneficio habuit : cuius vitam Italice ante annos aliquot conscriptam , & in Latinum sermonem a me conversam , tamquam luce dignissimam , vel ideo præcipue in publicum prodire volui , ut generosam non apud Italos tantum , sed apud alias quoque gentes æmulationem excitaret , tam raram tanti viri constantiam æquandi , atque ubi opus fuerit etiam superandi . Themistoclem olim , cum somnum capere adolescens non posset , dicere solitum tradunt , se quiescere voluntatem Miltiadis trophæo excitari , quanto nos acrius incendi atque inflammari par esset , tot vere Christianorum trophæis ? hæc enim non ventosam , sed veram gloriam , quæ nulla umquam vi , nullo casu intercipi potest , producunt . O beatissimas illas animas , quæ malorum omnium expertes , æternisque præfidiis magnificentissime ornatæ , gloria immortali circumfluent !

GALEACII CARACCIOLI

VITA.

1517

GALEACIUS, cuius vitam, tanquam raræ & inusitatæ in tuenda pietate veraque religione Christiana, constantiæ rarum exemplar, litteris mandare decrevi, Neapoli natus est Urbe nobilissima, mense Januario, anno post Christum natum M. D. XVII. Patrem habuit COLANTONIUM ex antiquissima & illustri CARACCIOLORUM stirpe ortum, sedis Capuanæ. Hic juvenis etiam, non gratus modo, sed & familiaris admodum magno illi Principi Auraico, qui Roma expugnata direptaque, Duci Burbonio suffectus fuerat, vixit: cui tum alias sæpe, tum in Urbis Neapolitanæ obsidione in primis, quo tempore Lotrechius eam oppugnabat, fidem industriamque suam ita probavit, ut cum postmodum idem Princeps a Cæsare Carolo ejus nominis quinto, qui tum Romæ erat, ut diadema, cæteraque imperii insignia acciperet, ad obsidem Florentiam cum copiis mitteretur, Colantonium consilii causa secum ducendum existimat. Unde re confecta ad Cæsarem missus, ita prudenter in omnibus se gessit, eique cumulate adeo satisfecit, ut Principis Auraici testimonium vanum non fuisse reapse comprobarit. Quare a Cæsare humanissime tum exceptus, non solum Marchionis titulo ab ipso ornatus, sed Neapolitanorum etiam Viceregi, ob multiplicem rerum usum, ad Regni habenas moderandas a latere junctus fuit. Eo munere ad extremum usque vi-

tæ

tæ suæ diem , qui in mensem Februarium anni M. D. LXII incidit , quo septuagenario major vivere desuit , ita functus est , ut omnium tam nobilium , quam plebejorum benevolentiam meruerit , sed & ipsius Cæsaris Regisque Philippi gratiam . Tali patre genitus Galeacius . Mater vero originem ex nobilissima CARAFFORUM familia ducebat ; cuius frater Romanum etiam Pontificatum adeptus est . Istud non eo a me dicitur , quod hinc aliquid laudis Galeacio accedat : sed ut ejus in tuenda vera religione , de qua paulo post dicemus , constantia magis elucescat . Annos viginti natus erat , qum Colantonius pater , cui prædefuncta conjux unicum hunc marem reliquerat , propagandæ familiæ suæ desiderio conservandique patrimonii , cuius annuus census duodecim millia aureorum superabat , studio incensus , nobilissimam ei virginem , Ducis Nucerini ex præcipuis Regni dynastis filiam , matrimonio junxit ; a qua dotis nomine viginti millia aureorum accepit . Huic VICTORIÆ (ita vocabatur) ad annum usque millesimum quingentesimum quinquagesimum primum , quo domum , familiam , patriamque reliquit , convixit , atque ex ea sex liberos suscepit , fœminas duas , cæteros marres : quorum primogenitus anno M. D. LXXVII Panormi , unico filio filiaque relictis , mortuus est : Filius qui ut alia multa , sic Vici Marchionatum hæreditate obtinuerat , Avo adhuc vivente Galeacio , uxorem stirpe nobilissimam duxit : quæ , ut intelligo , jam binos ei liberos protulit . Et hæc a me ideo narrantur , ut tanti viri perseverantia ex his circumstantiis , & tanquam ex tot gravissimis tentacionibus victoria clarius appareat .

Hac ratione spe successionis firmata , pater Mar-
chio , qui familiæ suæ splendorem , non conser-
vare modo , sed augere etiam summe cupiebat ,
filium honores sectari voluit. Quare Cæsari ob-
latus , & ab eo in familiam humanissime receptus ,
dapiferi munere fungi cœpit. Quo in loco , haud
multo post , magnatum , nobilium , cætero-
rumque aulicorum observantiam ; sed ipsius præ-
sertim Cæsaris animum , voluntatemque sibi fa-
cile conciliavit. Tale enim de eo judicium erat ,
paucos admodum reperiri , qui vitæ innocentia ,
morum elegantia , judicio rerumque peritia ei con-
ferri possent. In magnam maximorum honorum
spem vocabatur Galeacius : nam Princeps cui in-
serviebat potentissimus , & majoris fere orbis par-
tis Monarcha erat : quum plane singulari Domini
Dominantium gratia ad multo majorem dignita-
tem certioresque opes mirando mysterio vocatus
est. Vivebat forte illis temporibus Neapoli no-
bilis quidam Hispanus , cui nomen JOHANNI
WALDESIO. Hic cum aliquam Evangelicæ ve-
ritatis , præcipue vero doctrinæ de Jullificatione ,
cognitionem haberet , falsas de propria justitia ,
deque bonorum operum meritis opinones refu-
tando , & consequenter multas superstitiones de-
tegendo , nobiles aliquos quibuscum versabatur ,
ex densis illis tenebris extrahere cœperat. Horum
in numero JOHANNES FRANCISCUS CASER-
TA , qui Galeacio nostro affinitate junctus erat :
ab isto primum viro , quo ob nexum rarasque
animi dotes familiariter utebatur , nonnulla ætati ,
conditionique suæ , sed & mundi hujus vanitati-
bus valde contraria audire cœpit ; de Verbo sci-
licet Dei , de vera justificationis nostræ ratione ,
de

de superstitionibus &c. Quamvis autem ejusmodi sermones initio ipsum non permoverent ut has mundi vanitates desereret , nihilominus qui id instrumentum ad sui gloriam elegerat , non permettebat ut semen , quod inter spinas jactum videbatur , periret. Neque abs re hic erit , quo medio inter alia , Deus usus sit , recensere. Publice illis temporibus Neapoli docebat PETRUS MARTYR Vermilius Florentinus , Canonicus regularis , (sic vocant,) vir ob Christianæ religios singularem quandam cognitionem , pietatis plenissimos mores , & dulcem uberemque docendi copiam , magni nominis ; qui postea habitu monachali abjecto ; damnatisque superstitionibus Pontificiis , in Christi Ecclesia ita eluxit , ut ignorantiae tenebras sugarit. Ad hunc audiendum se a Caserta trahi semel passus est Galeacius noster , non tam discendi studio , quam tanti viri audiendi curiositate ductus. Is tum D. Pauli Epist. ad Corinth. præ manibus habebat : Quumque intellectus humani fallax judicium in rebus spiritualibus , pariterque Verbi divini efficaciam demonstraret , in quibus Dei Spiritus operatur , inter alia hac similitudine usus est : Si quis forte per aprica deambulans e longinquo mulieres viris mixtas saltare videat , nec sonum ullum audiat , stultos eos judicabit : sed si propius accedat , ita ut numeros , ad quos saltant , audire possit , mutata de iis sententia , non solum delectabitur , sed etiam commoveri , desideriumque accendi in se sentiet , cum iis pariter saltandi. Idem iis evenire dicebat , qui cum in multis , vitæ , morum , vestitus & conversationis mutationem animadverunt , stultiæ id primo intuitu attribuunt : quod

si penitus rem perpendant, & Spiritus Dei, ejusque Verbi harmoniam audire incipient, ex cuius regula mutatio illa processit, quam stultitiam iudicabant, moveri primum, postea in animis desiderium accendi sentiunt eos imitandi, qui mundo mundique vanitatibus relicitis vitam ad Evangelii normam reformandam censem, ut sancti siant. Hæc similitudo, tantum (ut ipse familiaribus saepe narrare solebat) apud Galeacum potuit, ut ex illo tempore depositis carnis affectibus totum applicare animum ad veritatem indagandam cœperit. Itaque & summo studio sacra jam lectabat, non ignarus ex hisce fontibus petendam esse veram sapientiam: & cum iis demum versabatur, ex quorum vita & sermonibus pietatis & veræ puræque religionis fructus se capessere posse existimabat. Factum id anno M. D. XLI, ætatis suæ XXIIII. Dici vix potest quantum subita hæc mutatio iis, qui mundo adhuc & carnis affectibus adhærebant, stuporis injecerit; quum ejus rei causam plerique dignoscere non possent, & cœteri melancholicos hos esse impetus, ac modo non stultitiam ipsam judicarent. Pari admiratione, sed cum summo gaudio conjuncta, tenebantur & ii, qui puræ religionis radiis illuminati erant; utpote qui extraordinarium Dei opus contemplarentur, quod juvenis, ea ætate, iis opibus, ea dignitate, illis deliciarum illecebris, in tanta patriæ aulæque illius corruptela, spiritu pietatis, veræque pœnitentiæ jam prædictus esset. Fuit ex horum numero & MARCUS ANTONIUS FLAMINIUS, magni nominis vir & poëta celebris; quod ejus *Paraphrases in Psalmos*, aliaque elegantissima carmina abunde testantur. Ab isto tunc viro epistolam accepit

cepit Galeacius, quæ congratulationem doni a Deo accepti continebat. Quam, ut huic historiæ insereretur, dignam judicavi, testem futuram opinionis quam de eo conceperant, qui vera justificationis fundamenta tantum noverant, licet aliis erroribus circa Sacraenta, Missam &c. tenerentur, quos agnoscere, heu, non potuerunt.

(*) GALEACIO CARACCIOLI S.

Divi Pauli verba hæc, colendissime Domine, mihi consideranti: *Videtis enim vocationem vestram, fratres, vos videlicet non esse multos sapientes secundum carnem, non multos potentes. Verum quæ stulta sunt in mundo elegit Deus, ut pudefaciat sapientes: & quæ sunt infirma in mundo elegit Deus ut pudefaciat robusta: & quæ ignobilia sunt in mundo, & pro nibilo habita elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt aboleat:* Hæc inquam mihi consideranti, singulare Dei beneficium in mentem venit, quo te vera & incomparabili nobilitate, quam viva fide adeptus es, auxit. Hoc quanto majus est, tanto tibi sincerius Deo vivendum judico, ne spinæ, hoc est opes, voluptates, honores, Evangelii semen quod in te jactum est, suffocent. Licet certus sim Deum, magnum quod in te cœpit opus ad nominis sui gloriam perfecturum, hocque effecturum, ut quemadmodum antehac operam dabas ut inter nobiles emineres, illorumque decus ser-

L 1 3

vares

(*) Hanc Flaminii Epistolam, quæ Italico idiomate exarata fuit, exhibet quoque, sed ex Camerarii translatione Vir Clarissimus mihique amicissimus J. G. SCHELHORN Amœnit. H. E. & L. Tom. II. p. 122. seqq.

vares, ita in posterum in eo totus sis, ut decus & dignitatem filiorum Dei tuearis; quorum est omni studio & conatu patris æterni perfectionem imitari, & hic in terris vitam illam sanctam & divinam, quam in cœlis traducemus, referre. Recordare perpetuo, mi Domine, quicquid dicas vel facias, nos præclaro isto beneficio affectos, ut Dei filii per Jesum Christum efficeremur. Hæc enim recordatio, ope Spiritus sancti, id in nobis efficiet, ne quid unquam Christi imitatione indignum committamus. Cui si placere studemus, necesse est hominibus dispiceamus, & vanam mundi gloriam contemnamus, ut apud Deum gloria cœlesti fruamur. *Impossibile enim esse ait Christus, ut quis in Deum credat, qui hominum gloriam quærat,* hominum inquam, qui ipsa vanitate, ut regius Propheta ait, vaniores sunt. Non igitur ipsorum judicium magni faciendum: sed Dei, qui non actiones tantum nostras, sed occultissimas etiam mentis cogitationes cernit. Hæc cum ita se habeant, non dementia, sed furor esset, Deo disdiscere velle, ut mundo placeas. Turpissima res esset, si sponsa aliis placere mallet quam sponso: quanto turpior si anima nostra aliis placere malit quam dilectissimo sponso Christo? Si filius Dei unigenitus, non infamia solum affici, & virgis cædi voluit, sed etiam in crucem tolli passus est, quid ni & nos hostium Dei irrisiones æquo animo perferamus, & sancta armati superbia eas rideamus, vel potius tantæ cæcitatis, tanquam Christi membra, misereamur, Deumque oremus, ut eos ex densissimis tenebris in veram lucem trahat, ne Satanæ mancipentur, qui per satellites suos & emissarios Christum in membris suis persequuntur.

Quod

Quod tamen, crepet licet hostis, ad Dei Gloriam fideliumque salutem tandem cedat oportet. Hac firma fide qui præditus erit, facile carnis affectibus, colendissime mi Domine, mundo, & ipsi denique Satanæ resistet. Quare Patri nostro æterno supplices fiamus, ut fidem in nobis eam augeat, & dulcissimos felicesque in mentibus nostris fructus producere perget, quos in prædestinatarum solet, ut fides bonis operibus fœcunda, non facta, sed vera; non mortua, sed viva; non humana, sed divina sit; certissimum nempe æternæ nostræ beatitudinis pignus. Ostendamus nos legitimos Dei filios esse, dum id solum quærimus, ut sanctissimum ejus nomen sanctificeatur, & ineffabilem ejus benignitatem imitemur, qui solem lucere facit supra bonos & malos: adoremus divinam ejus majestatem in spiritu & veritate; & cordis nostri templum tanquam optimam victimam Christo Jesu consecremus: quinimo tanquam vera pontificis cœlestis membra, carnem nostram sacrificemus, & cum concupiscentiis crucifigamus, ut ea mortua vivat Dei Spiritus in nobis. Moriamur in Domino, & libenter nobismet moriamur, ut Deo feliciter, & Christo Jesu vivamus; vel potius nos jam Christo mortuos, & ab ipso suscitatos agnoscamus, ut conversatio nostra cœlestis sit, & Dei in nobis imago luceat, quæ tanto in te, mi Domine, pulchrior erit, quanto opibus, genere, dignitate, & potentia præstantior es. O jucundum Christianis veris spectaculum, imo Angelis & Deo ipsi, tuæ dignitatis virum videre, qui suæ fragilitatem naturæ considerans, & rerum temporalium vanitatem, cum Christo dicat: Vermis, non homo

sum: & cum Davide clamet: *Respicere me Domine* & *me miserere*, *quia solitarius sum & inops.*
 O vere opulentum! qui ad hanc paupertatem spiritualem pervenit, atque omnibus quæ possedit ex animo valedicit, id est prudentiæ humanæ, doctrinæ, opibus, dignitatibus, voluptatibus, principum gratiæ, & sibi denique ipsi. Hic per Christum stultus mundo fit, & in medio dvitiarum ex cordis affectu dicit: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Hic Christi afflictiones omnibus præfert voluptatibus & honoribus. Et quia cœtera omnia præ Christi justitia & institutis contemnit, atque Spiritu Dei fruitur, & regitur, summa animi lætitia cum Regio Propheta canit: *Jehova est pastor meus; non est quod famem vel aliud metuam.* Ille me in herbidis pascuis pabulatum ad placidarum aquarum rivos deducit. Hic sibi & omnibus creaturis diffidit, ut Deo fidat, neque aliam sapientiam ambit, aliam potentiam, alias voluptates, aliam denique gloriam, quam solius Dei. Atque ideo cum eodem Propheta clamat: *Neminem in cœlis præter te unum habeo, neque alium in terris cupio.* *Consumta est caro mea tui desiderio.* *Deus hæritas mea in sempiternum.* Qui hæc proferebat, Rex erat opulentissimus & potentissimus, neque tamen ullo potentiae aut divitiarum amore oculos offuscarri patiebatur. Sciebat enim omnia a Deo esse, & tanquam a Deo possideri, & ad ipsius gloriam distribui debere. Ideo idem regius Propheta David, divina hæc verba præsente populo profert: *Benedictus Dominus Deus pater noster ab æterno in æternum: tua Domine magnificentia, tua est potentia, gloria & victoria.* Omnia quæ in cœlo & terra, tua sunt, tuum est regnum, tu supra omnes

nes principes, tuae sunt opes, tu omnium Dominus es.
 In manu tua sunt honores, dignates & imperia. Ideo
 tibi Deus gratias agimus, & nomen tuum in clytum ex-
 tollimus. Quis ego sum, quis populus meus, ut talia
tibi promittere possimus? Sumus omnes in conpectu tuo
 peregrini & extranei, ut & Patres nostri. Dies nostri
 ut umbra fugiunt. Perpetuo hæc tecum meditare,
 mi Domine, Deumque precare, ut tenuitatem
 tuam agnoscere tibi det, & incomprehensibilem
 ipsius potentiam, ut cum rege Davide humilem
 sub potenti divinæ majestatis manu te præbeas,
 solique Deo gloriam & potentiam tribuas; ut dono-
 rum, quæ non superbis, sed humilibus largiri
 solet, particeps fias. Non glorietur, ait Dominus,
sapiens in sapientia sua; Non glorietur fortis in fortitu-
dine sua; & non glorietur dives in divitiis suis: sed in
 hoc glorietur, scire se & nosse me: quia ego sum Dominus,
 qui facio misericordiam & justitiam in terra. Hæc
 enim placent mihi, ait Dominus. Quod si tu igitur
 gloriari vis, noli te opulentum esse, plebeiorum
 more dicere, vel genere nobilissimum; hanc illis
 gloriam sine, qui mundi vanitatibus, carni & pec-
 cato adhærent: quin potius gloriare quoniam in
 regnum Dei intraisti; Deum tui misertum te ex-
 densissimis errorum tenebris extraxisse, immensæ
 bonitatis divinæ agnitionem dedisse, atque ex iræ
 filio, Dei filium, ex vilissimo peccati servo te
 nobilissimum cœlorum civem fecisse, per unige-
 nitum filium suum Jesum Christum, quem tibi
 cum omnibus rebus donavit, ita ut quemadmo-
 dum divus Paulus ait: Omnia tua sint, mundus,
 vita, mors, præsentia denique & futura in Chri-
 sto, & per Christum, unicam animarum nostra-
 rum felicitatem. Hæc vera Christianorum gloria

est; qua Dei extollitur misericordia, & humana pedibus conculcatur superbia; quæ dum sibi nimis fudit, adversus Deum insurgit. Hæc gloria in summis etiam honoribus nos humiles reddit, in secundis modestos, in adversis patientes, in periculis fortes, erga omnes beneficos, consolatos in spe, ferventes in precibus, amoris divini plenos, nostri vero & eorum quæ mundi sunt vacuos, & veros denique Christi affectas & imitatores: Cui imitationi omnem curam & diligentiam adhibere debemus, & cœtera tanquam fluxa & vana parvi facere omnia. Vides colendissime mi Domine, me magno tibi inserviendi desiderio incensum, ab instituto meo recessisse. Sum enim meæ mihi inscitiae conscious, qui discipulum potius quam præceptorem agere; atque audire & discere potius quam docere debebam. Tuum erit ignoscere. Vale. Reverendissimus Legatus (*) benevolentiam qua te prosequitur, re ipsa, data occasione, testari discupit; interea te salutat, ut & illustrissima Piscariæ (**) Princeps, aliqui qui mecum sunt nobiles, qui manus tibi deosculantur, Deumque devote precantur, ut is te, quanto bonis temporalibus, fundis, villis, oppidis ditior es, tanto Spiritu pauperiorem reddat, quo spiritualis inopia divinis & sempiternis bonis locupletissimum te reddat. Viterbi. d. XIII. Febr. An. XLIII.

Illustri tuo nomini addictissimus in Christo frater
M. Antonius Flaminius.

(*) Cardinalis POLUS.

(**) VICTORIA COLUMNA, Ferdinandi Davali Marchionis Piscariensis conjux. Vide de illa Paul. Jovium Hist. sui temp. Tom. I. Libr. III.

Ita in veritatis doctrina , & in via spiritualis vocationis Dei progrediebatur Galeacius. Sed quo animosius pergebat , eo vehementius exar-descebant in illum tentationes Diaboli , qui per organa sua moliebatur , ut ab opere sanctissimo depelleretur , ut solet adversus illos , qui mundi vanitates relinquere , & carnis rebellionem edo-mare sibi proposuerunt. Conciliabat ei primo hic veræ religionis zelus apud plerosque irrisiones multas , calumnias , odia : Patri certe placere non poterat , ut qui contrariam plane viam insi-steret , familiæ nempe suæ splendorem & dignita-tem illustrandi & augendi ; adde quod cum omni-um hominum superstitionis effet , graviter ferebat filium novæ sectæ addictum esse. Sæpe igitur ipsum obiurgabat & patrio jure minabatur , ut ab ejusmodi melancholicis imaginationibus (ita loquebatur) eum abstraheret ; quæ res , du-bio procul , ei , qui patri obsequentissimus sem-per vixerat , molestissima erat. Huic & alia mo-lestia interior accedebat , conjugis scilicet , quæ , licet prudens admodum , mariti amantissima & officiosissima effet ; quod tamen huic mutationi acquiescere nulla ratione posset , unde infamiam sibi familiæque metuebat , maritum variis vanis-que sermonibus , querelis & lacrymis continue torquebat. Nec minima malorum pars erant Magnates illi Neapolitani , qui plerique Galeacio nostro partim sanguine , partim affinitate & ami-citia juncti erant , qui sæpius , ut novis volunta-tibus inservirent , conveniebant. Hos plane de-serere , uti decebat , & contrariam sequi viam du-rum & difficile erat. Grave illi quoque erat in aula versari , quoties suo munere fungi necesse habe-

habebat, ubi quidlibet potius quam de religione, deque Dei Verbo vel minimum audiebat; colloquia vero de ratione crudeliter necandi eos qui a sede Romana recessissent, perplura. Hæc omnia ipsius animum mire angebant. Sed Sathanæ hic impetus maximus fuit, quo conatus est eum a pura religione & sinceritate doctrinæ seducere. Infestabant eo tempore regnum Neapolitanum *Ariani* passim & *Anabaptistæ*, qui hæreses suas interpolatas multitudini propinabant. Hi, quod viderent Galeacium S. Scripturæ plenam cognitionem necdum assequutum, nihil non experti sunt, ut hominem falsissimis suis dogmatibus imbuerent. Ubi notandum singulare Dei opus. Hic juvenis erat, qui literis ex professo operam nunquam dederat, & nuper admodum in scholam hanc sinceræ religionis venerat. Quis sperasset eum literatis hisce viris in sacrorum librorum lectione diu multumque versatis restiturum? Nihilominus sola veritatis divinæ simplicitate, Spiritusque sancti afflatu hæresium nodos illos non solum animadvertisit, explicavit, & refutavit: sed se etiam illis congressibus in salutis doctrina confirmavit. Hanc multo periculosior pugna subsequuta est. Erant VALDESII, de quo paulo ante, discipuli Neapoli numero quamplures, qui buscum Galeacius quotidie versabatur ob studiorum similitudinem. Hi in veritatis Christianæ cognitione ulterius progressi non erant, quam quod Justificationis articulum intelligerent, aliquosque Papatus abusus fugerent; frequentabant interea templa, missas audiebant, ordinariis idololatriis intererant. Hos ipse aliquamdiu sequutus est, iter, quod dubio procul eum, ut plerosque alios qui

qui religionis causa capti , quod cæteris iisque
præcipuis fundamentis carerent , facile palinodiam
cecinerunt , & nihilominus , tanquam relapsi ,
ultimo postea suppicio crudeliter affecti fuerunt ,
perdidisset . Sed aliter divinæ providentiæ visum
erat . Nam munus , quo in Cæsaris aula fungeba-
tur , eum a Valdesianis suis avulsum in Germa-
niam traxit , ubi dignoscere cœpit , non suffice-
re ad salutem Justificationis articulum recte intelli-
gere , & interim se idololatria , quam fornicatio-
nem spiritualem Scriptura S. vocat , inquinare .
A nemine vero plenius quæ ad viam salutis perti-
nent hausit , quam a PETRO MARTYRE , cu-
jus ante mentionem fecimus , qui ipsi eam stra-
vit & complanavit . Is tum Argentinæ puram
Theologiam publice profitebatur . Sanctissimis
igitur hisce præceptis instructus Neapolim rediit :
ubi cum inter alia , de Idolomania fugienda Val-
desianis quædam proponeret , ab ipsis vix audi-
tus , & mox derelictus fuit ; quod doctrinam il-
lam probare nequirent , quæ nobis afflictiones ,
persequitiones , bonorum & honorum amissio-
nes , patriæ , domus , familiæque desertionem ,
& sic statum miserrimum ob oculos ponit . Ma-
gna quoque hæc Sathanæ tentatio , ut illis abusi-
bus involutus maneret : sed Deus , qui æterna
prædestinatione eum elegerat , ut singularis con-
stantiæ exemplar esset in multorum ædificationem
ceterorumque confusionem , eum tam forti ani-
mo dotavit , ut adversus hosce omnes Sathanæ
insultus tandem victor evaserit . Neque hic omit-
tenda , quæ homini de re tam gravi deliberanti in
mentem veniebant . Nam primo quoties patrem
intuebatur , quod singulis fere horis fiebat , a quo
sum-

summe amabatur , quem summa vicissim reve-
 rentia colebat , toties de discessu cogitans , incre-
 dibili , dubio procul , dolore afficiebatur , ut qui
 animo suo hæc circumvolvebat : Itane patrem
 deseram ? O calamitosum & infelicem patrem !
 quod enim gravius aut acerbius vulnus accidere
 potuisset , quam unico senectutis scipione privari ?
 Itane ipsum omnium ærumnosissimum reddam ?
 pariet hic meus discessus non mihi tantum ; sed
 ipsi quoque , imo toti familiæ infamiam . Pote-
 ritne bonus senex tanto dolori resistere ? ergo ego
 patri mortis causam præbebo , qui sua ipsius mor-
 te , si quo modo data facultas esset , meam re-
 demisset mansionem ? De uxore non minus acer-
 bæ cogitationes erant , quæ juventute florebat ,
 prudens , supra fidem viri pudorisque amantissi-
 ma . Siccine , ajebat , omnem oblectationis cau-
 sam , carissimam conjugem , curarum , labo-
 rum , cogitationum omnium comitem derelin-
 quam , non ad tempus , ut olim quum in Cæ-
 saris aulam vocabar : sed in perpetuum ? quid
 aget misella ? quot insomnes ac miseris noctes
 traducet ? Illa se macerabit , lacerabit , confi-
 ciet . Hæc cum secum Galeacius reputaret , jam
 videbatur uxor squalorem , gemitus , singultus
 lacrymas , ante oculos habere , & tales audire
 voces : Ah mi vir quo profectus es ? quare me
 miseram deseruisti ? quid agam sine te ? Hiccine
 amor quem toties prædicabas ? At saltem disces-
 sus tui causam indicares , quæ forsitan & me per-
 movisset . Jam quis alias istius tuæ abitionis fru-
 ctus esse poterit , quam quod omnibus etiam vi-
 lissimis quibusque contemtui futura sim ? Nam
 posthac digito tanquam infamiae subjectum mon-
 stra-

strabor. Hæc & alia ejus animum mire afflige-
 bant, tum vel maxime quod ignem hunc, qui in-
 tus æstuabat, tegere, discessumque dissimulare co-
 gebatur, ne impediri posset. Tertia ægritudo,
 liberorum erat, numero sex; qui ea ætate non-
 dum erant, ut infortunium suum agnoscere pos-
 sent. Natu maximus decimum quintum, mini-
 mus vero quartum non excedebat annum: quos
 unice amabat, & a quibus debito honore vici-
 sim colebatur. Mirum dictu est, quoties uxor,
 uti fit, minimum ei natum offerebat, quo pacto
 lacrymarum rivos continere potuerit, animo præ-
 fertim versans; hos ego liberos brevi in æternum
 deseram, tanquam si nec ego illorum pater, nec
 ipsi mei liberi unquam fuissent. Quid de misellis
 patre orbatis fiet? quamnam dignitatem, quas
 opes sperare unquam poterunt, si meo egomet
 discessu viam eis præclusero honorum, infamiae
 autem omnis generis januam aperuero? Possent
 & aliæ quam plures tentationes, quæ tamen prio-
 ribus conferri nequeunt, recenseri. Exempli
 causa, a consortio propinquorum, magnatum
 illorum & nobilium avelli, tam illustri dignitatis
 gradu dimoveri, dulcissimam patriam linquere
 sine spe, exilium, infamiam, inopiam & plura
 incommoda prævidere, & summis, quibus in-
 nutritus erat, deliciis valedicere, præcipue vero
 patris Marchionis horto amplissimo, nec tam do-
 mesticis, quam peregrinis omnis generis plantis
 excultissimo, ad quem videndum multi ex remo-
 tissimis etiam locis undique concurribant. Hæc
 hominis incredibilis constantia erat. Sed unde
 quæso dicemus immotam hanc mentem derivas-
 se? Si humanam rationem consulas, arbitraberis
 humo.

humores melancholicos hominem judicio suo,
 affectibus naturalibus, imo sensu communi spo-
 liaffe, atque hinc obstinatam illam voluntatem
 processisse. Verum si oculos altius attollas, ani-
 madvertes singulari id Dei dono, qui ipsum ab
 æterno elegerat, factum, ut ad omnem casum
 erectus, uno tenore æquabilis manserit, & Sa-
 thanæ conatus, carnisque affectus irritos redde-
 ret, dum secum ita ratiocinaretur; Tu Deus me
 ex densissimis ignorantiae tenebris extraxisti, di-
 vinaque Spiritus tui luce, veritatis cognitione il-
 luminasti, veramque salutis viam monstrasti: tibi
 igitur consecratus sum, te sequar, tibi obediam,
 viamque voluntatis tuæ insistam, quocunque me
 duxeris. Non pater, non conjunx, non liberi,
 non honores, non dignitates, non opes, non
 deliciæ me vel tantillum remorabuntur quin vo-
 cem tuam sequar. Vides optime Deus, quam
 promptus animus meus, quamque scintilla cla-
 rissimi & purissimi ignis tui inflammatus sit. Sed
 vides etiam, quot me hostes circumdederint,
 quot impedimenta, quæ me vix movere, nedum
 caput attollere sinunt. *Ego jam in profundis illis ver-*
sor, unde ad te clamabat regius Propheta David,
Libera me Domine. Quamvis autem Sathanas car-
 nisque meæ affectus me absterreant, dum mihi
 crucem, infamiam, paupertatem, & omnis ge-
 neris miserias ob oculos ponunt, nihilominus ma-
 jestatis & infinitatis tuæ contemplatione erectus,
 crucem beatam & gloriōsam prædicabo, quæ
 me capiti meo & Domino Iesu Christo confor-
 mem facit, infamiam felicem dicam, quæ nos in
 veræ gloriæ via locavit: paupertatem vero desi-
 derabilem vocabo, quæ bonis quidem nonnullis
 tem.

temporalibus me privavit, sed hæreditate cœlesti, qua nihil preciosius, me donavit, id est te ipso, sempiterne Deus, per unigenitum Filium tuum Jesum Christum, ut in æternum tibi junctus vivam. O felices miserias, quæ me a mundi hujus corruptelis avellunt, ut cœlesti gloria fruar! Hisce & similibus Sathanæ insultus, carnis omnes affectus, & mundum ipsum tandem superavit, atque verissimum illud de electis Divi Pauli re ipsa ostendit, *qui carnem cum concupiscentiis crucifixerunt, ii Christo crucifixi sunt, ut ipse mundo.* O Sathanæ, quam vani tui conatus evaserunt? frustra, frustra inquam, eos aggrederis pro quibus Christus mori & in ligno crucis pati voluit; ubi ita potentiam tuam fregit, ut ne illorum minimo quidem capillo nocere possis. Super petram robustam solida stabilitate fundatus erat Galeacius, ita ut non dico aura levi, sed nec vento, nec turbine commoveri posset, quo tempore magna solicitudine, animique lætitia tanquam victor patria discedere constituit. Qua re cum paucis ex familiarioribus communicata, hoc effecit, ut se in spontaneo hoc & christiano exilio comites futuros, ut conscientiæ libertate in Dei vera Ecclesia frui possent, spondenterint. Sed quam profunda & imperscrutabilia Dei judicia sint eventus postea docuit. Nam illorum nonnulli, qui ferventiore gloriæ Dei Zelo ducti videbantur, ad Italiam fines cum pervenissent, retrospicere primum, deinde retrogredi cœperunt, & sic ad vomitum reversi sunt. Quam erga Deum ingratitudinem justa pœna subsequuta est. Nam ab Hispanica Inquisitione capti, vera religione publice abiurata, infamia notati fuerant. Hæc desertio Galea-

cium dubio procul non parum affecit , quod se ab iis derelictum videret , ex quorum consuetudine solatium sperabat magnum. Sed ut ad rem : Galeacius collectis ex materna substantia duobus plus minus aureorum millibus , re dissimulata , ne patris auctoritas ullum huic tam sancto constui impedimentum afferre posset , XXI Martii anni Christiani MDLI , ætatis vero XXXIIII , Neapoli discessit , tanquam ad Cæsarem in Germaniam profecturus , qui tum Augustæ erat , hæsit ibi muneri suo inserviens ad XXVI usque Maii ejusdem anni , quo aula relicta , pro Belgio , quod se adire velle dixerat , Genevam petiit. Eo venit VIII Junii. Qua in urbe præter LACTANTIUM RANGONIUM , nobilem Senensem , cuius consuetudine in patria usus fuerat , qui tum purum Dei verbum in Italorum Ecclesia docebat , notum sibi reperit neminem. In hunc igitur tam tranquillum portum quum se appulsum cerneret , ubi a mundi corruptelis , & Antichristi abominandis superstitionibus cum libertate conscientiæ vivere dabatur , JOHANNI CALVINO , præcipuo Ecclesiæ illius doctori , se in disciplinam tradidit ; a quo ; ut erat acerrimo judicio , ob vitæ innocentiam , veram integrumque pietatem , multiplicem rerum usum , & animi moderationem , humanissime acceptus fuit. Prævidebat enim vir prudens , fore ut hoc instrumentum ad propagationem Dei gloriæ , multorumque , Italorum in primis , ædificationem summe inserviret. Inter hosce viros tam arcte contracta amicitia , in annum usque MDLXIII , qui Calvino ultimus hujus peregrinationis & primus cœlestis requiei fuit , continuata est ; quod Ecclesiæ illius membra publice

lice testari possunt. Sed extat etiam ipsius Calvi-
ni singulare hac de re testimonium in præfatione,
qua ei commentarium suum in primam ad Corin-
thios Epistolam inscribit. Quam, ut quanti eum
Calvinus fecerit appareat, hic inferendam censui.

GENERO SO VIRO,
Virtutumque præstantia magis quam genere Illustri
D. GALLIAZO CARACCIOLI,
Marchionis VICI unico filio & legitimo heredi S.

UTinam quo primum tempore in lucem prodiit
hic Commentarius, vel mihi ignotus, vel
saltem probe notus fuisset (*) ille, cuius nomen
huic paginæ hactenus inscriptum nunc delere co-
gor. Evidem non vereor ne mihi inconstantiam
exprobret, vel sibi queratur eripi quod datum
fuerat, quando hoc ipsum de industria venatus,
ut non modo privatim a me alienissimus foret,
sed nihil haberet cum Ecclesia nostra commune,
nullam sibi expostulandi caussam residuam fecit.
Sed morem meum invitus muto, ut cujusquam
nomen e scriptis meis eradam: & doleo hominem
a specula, in qua locatus a me fuerat, discessisse,
ne ex animi mei voto aliis præluceat. Cœterum
quia in manu mea non est ejus mali remedium,
sepultus per me lateat ipse, cuius honori nunc
quoque tacendo parcere studeo. Apud te vero,
clarissime vir, excusatio quærenda esset, cur nunc

M m 2

te

(*) Quis ille fuerit, cui primum hunc Commenta-
rium inscripsit Calvinus, & cuius nomen in repetita
editione non sine indignatione proscripsit, manifestum
erit ex iis, quæ infra huic Vitæ subjicere visum est.

te in istius locum substituam , nisi tua incredibili
humanitate , & amore erga me tuo , omnibus
amicis nostris perspecto fretus , libere mihi hoc
permitterem . Atque ut ad vota iterum revertar ,
utinam mihi ante decennium esses cognitus : nulla
enim novandi ratio nunc fuisset . Quod ad com-
mune Ecclesiæ exemplum spectat , bene habet
quod non modo jactura carebit illius quæ nobis
subducta est personæ oblivio ; sed longe uberior ,
modisque omnibus potior in te compensatio suc-
cedet . Etsi enim neque tu plausum theatri appe-
tis , uno teste Deo contentus ; neque mihi pro-
positum est laudes tuas narrare : quod tamen cog-
nitu utile est ac fructuosum , non prorsus celandi
sunt lectores ; Hominem primaria familia natum ,
honore & opibus florentem , nobilissima & castis-
sima uxore , numerosa sobole , domestica quiete
& concordia , totoque vitæ statu beatum , ultro ,
ut in Christi castra migraret , patria cessisse , ditio-
nem fertilem & amœnam , lautum patrimonium ,
commodam non minus quam voluptuosam habi-
tationem neglexisse ; exuisse splendorem domesti-
cum ; patre , conjugi , liberis , cognatis , affini-
bus se privasse : Postquam autem tot mundi ille-
cebris valedixit , nostra tenuitate contentum , fru-
galem ac popularem vivendi rationem non secus
colere atque unum quemlibet ex nobis . Quan-
quam hæc aliis recito , ut privatum quoque usum
minime præteream . Nam si tuas virtutes hic
tamquam in speculo lectorum oculis ideo subjicio ,
ut se ad eam imitationem forment , me , cui pro-
pius sunt perspectæ , quotidiano & liquido earum
intuitu non magis ad vivum affici turpe esset . Cœ-
terum quia & ego quantum ad fidei meæ pietatis-

que

que confirmationem valeat tuum exemplum ex-
terior, & non vulgarem inde se prosectum sen-
sisse mecum fatentur quotquot hic agunt filii Dei,
operæ pretium fore duxi si mea prædicatione
similis longius manaret utilitas. Alioqui insulsum
foret de laudibus hominis, cuius natura & inge-
nio nihil magis ab ostentatione remotius fingi
potest, etiam apud exterios & procul dissitos ver-
ba facere. Itaque si complures, quibus propter
longinquitatem hactenus fuisti ignotus, hoc ad-
mirabili documento proposito, relictis nidis, qui-
bus nimium sunt affixi, ad imitationem se accin-
gent, uberem meæ scriptionis fructum adeptus
ero. Id quidem inter Christianos plus quam com-
mune usitatumque esse debuerat, non prædia mo-
do & arces & principatus æquo animo relinque-
re, ubi aliter Christum sequi non licet: sed etiam
alacriter libenterque præ ipso despicere, quicquid
sub cœlis pretiosissimum ducitur. Sed quæ no-
stra omnium tarditas, vel potius socordia est,
dum frigide multi doctrinæ Evangelii annuunt,
vix centesimus quisque ejus causa, si prædiolum
nescio quod possideat, ab ipso avelli se sustinet.
Vix quisquam, nisi ægerrime, ut minimis com-
modis renuntiet adducitur: tantum abest, ut se
vita abdicare parati sint, ut decebat. Inprimis
vero cunctos in sui abnegatione (quod est vir-
tutum omnium caput) optarim tui esse similes.
Mihi enim optimus testis es, & ego vicissim tibi,
quam parum nos oblectet eorum consuetudo,
qui tandem ostendunt, relicta patria, eosdem
quos illic gerebant affectus se huc attulisse. Sed
quia lectores plura secum reputare præstat, quam
verbis exprimam: jam me ad preces converto,

ut Deus, qui te mirifica Spiritus sui virtute huc-
usque animavit, invicta constantia ad extremum
usque instruat. Nam & quantis certaminibus te
exercuerit Deus, me non latet; ex quibus, pro
tua singulari prudentia, colligis duram adhuc &
laboriosam militiam tibi restare. Quam vero ne-
cessē sit manum e cœlo nobis porrigi, ipse mul-
tis experimentis edoctus perseverantiae donum ul-
tro mecum inde exposces. Ego vero Christum
Regem nostrum, cui a Patre data est summa po-
testas, & penes quem depositi sunt omnes spiri-
tualium bonorum thesauri, precabor, ut inco-
lumem te diu nobis conservet, in propagationem
regni sui, atque in te de Satana ejusque factione
triumphare perget. IX. Cal. Febr. MDLVI.

Tam inopinati discessus, spontaneique exilii ru-
mor omnes, qui tum Neapoli, & in Cæsaris aula
versabantur, plus quam dici potest commovit,
imo stupore affectit, quum alii aliter, prout ho-
minum judicia varia sunt, hac de re sentirent:
sed suos in primis ita perculit & consternavit, ut
clamores, lacrymæ, & querelæ indesinenter au-
diren tur, domum illam maxima ruina oppressam
dixisses. Plena omnia perturbationum, plena mi-
seriarum. Nemo tamen majoribus doloris faci-
bus incendebatur & discruciatatur patre Marchio-
ne, cui ætas proiectior & experientia infamiam,
squalorem, & totius pene familiæ eversionem ob-
oculos ponebant. Primo nihilominus tam gravis
mœstitiæ impetu sedato, cœpit miser & ærumno-
sus senex de remediis, quibus tantæ quæ immi-
nebat ruinæ resisteret, cogitare. Occurrit inter
alia, quod Galeacio nostro gravissimarum aliquam-
diu

diu temptationum causam præbuit, istud. Erat ei patruelis, quem Galeacius fratri loco mirifice semper dilexerat: hunc cum literis & mandatis querelarum obtestationumque plenis, ut domum rediret, ut ærumnosum patrem, conjugem infelicissimam, calamitosos liberos, mœstos denique propinquos, totamque Neapolim consolaretur, & redditu suo familiam, quæ ad extremam vergebant ruinam, erigeret, Genevam ablegavit. Habitabat tum forte Galeacius in humili casa, quam sibi coemerat, duorum tantum famulitio contentus. Primi amplexus præter suspiria, luctum & lacrymas, quæ ab utraque parte fundebantur, nihil habuerunt. Impossibile illis erat primis horis de re ulla sermonem instituere. Sed tandem patruelis mandata exposuit, quibus exhortationem, preces efficacissimas, sed & lacrymas addidit: postremo, ei totius domus eversionem, patris Marchionis immensum dolorem, conjugis carissimæ desperationem, propinquorum amicorumque mærorem ob oculos posuit. Responsum breve fuit, in hanc sententiam: Se non temere aut inani aliqua opinione ductum; sed maturo id consilio fecisse, quod ipsius Dei gratia niteretur, qui mentis suæ oculos veritatis cognitione ita illuminaverit, ut Papatus fraudes, superstitiones, & idololatriam, quæ gloriam Dei sacrilega laceratione inter fictitia idola ad animarum perditionem distribuit, optime dignosceret. Omnes se infamias & suorum mœrores, squalores, damnna, & ruinas; omnia denique quæ conversionem hanc sequi poterant, prævidisse: sed cum alterutrum eligendum foret; aut domi dira errorum congerie Sathanæ artibus conflata, contra con-

Scientiam involutum manere , & adversus Dei ma-
jestatem singulis momentis , infinitis prope mo-
dis peccare ; aut patriam , suos , & mundum ip-
sum cum dignitatibus deserere , ut secundum
conscientiae libertatem sine Dei offensa viveret :
maluisse se cœteris omnibus oculos claudere , &
Christi Salvatoris nostri voci obedire ; *Si quis ve-*
nit ad me , & non odit patrem suum , & uxorem , &
liberos , & fratres , & sorores , atque adeo animam suam ,
non potest meus esse discipulus. Ideo se parentes ,
conjugem , liberos , & propinquos deseruisse ,
omnibusque dignitatibus atque opibus renuntiasse .
In satis magna dignitate constitutum , sat opulen-
tum , satque beatum esse se in illo tuguriolo , cum
paucis illis famulis , quamdiu daretur in vera Dei
Ecclesia vivere , Deo pure inservire , verbum Dei
sine superstitionis hominum commentis audire ,
sincera sacramentorum celebratione frui , cum piis
versari , a Deo optimo accepta tot beneficia no-
tatesque diesque meditari , & sic cum summa ani-
mi voluptate & tranquillitate ad gloriam illam
immortalem , quam Christus Jesus suis præparavit ,
aspirare . Non exspectatum hoc responsum , du-
rum admodum patrueli visum fuit : sed quum
argumentis nullis instare posset , & difficile , imo
impossibile esse videret , hominem a firmo suo
proposito , quod non ratione ulla humana , sed
solo Dei verbo & vocatione nitebatur , dimo-
vere , domum redire statuit . Discessit itaque , sed
non sine utriusque magno iterum luctu & lacry-
mis . Erat enim inter ipsos ob diurnam consue-
tudinem , morum similitudinem , sanguinisque
vinculum , conflatus amor sincerus . Neapolim
reversus dolorem suis plurimum auxit ; eo magis
quod

quod de Galeacii, tamquam rei maiestatis divinæ, bonis maternis fisco attribuendis, deque successionis jure in feudis paternis non ipsi solum, sed & liberis adimendo, tum forte ageretur. Quod Marchionem, miserum & ærumnosum senem, ut ad Cæsarem proficiseretur, & huic malo, si fieri posset, occurret, hocque saltem impetraret, ne filii a Romana Ecclesia discessus, nepotum successioni aut honori præjudicaret, permovit. Dum hæc animo versat, aliud ei remedium in mentem venit, quo filium a proposito dimoveret, iisque, quos mundus hæreticos judicat, subtraheret. Misso itaque famulo cum literis ad filium, ei pro imperii paterni jure mandat, ut Veronam Venetorum, qua ipse ad Cæsarem tendens iter facturus erat, die præfixa veniat, publica tamen a Venetis fide prius ad id impetrata. Patris tam justæ voluntati quum se contradicere non posse animadverteret Galeacius, annuit; quamvis ex hoc congressu patris animum magis exacerbatum iri metueret: stabat enim sententia a via semel inita non recedere. Geneva ergo XIX Aprilis, M. D. LIII. divina armatus fortitudine & constantia, & verbi Dei gladio accinctus, ut pugnas & insultus, quos prævidebat, sustinere posset, Veronam discessit; ubi Marchionem patrem reperit: a quo, licet vultu mœrorem internum dissimulare non posset, humanissime exceptus fuit, cæptumque ibi de reditu in patriam omni conatu agi, adjecta ad vivum demonstratione infamiae perpetuae, quæ familiam illam subsecutura erat, ni Galeacius, quod facile poterat, & jure debebat, si quid naturalis affectus in eo reliquum fuisse (ita loquebatur) tanto malo mederetur. Re-

M m 5

spon-

spondet qua par est reverentia filius, se salva conscientia a proposito dimoveri nulla ratione posse. Addit causas, rogatque patrem humiliter, quando Dei tantum obedientiam, & animæ suæ salutem quærat, ne ipsum cogat majorem hominum, familiæque commodorum, quam gloriæ Dei rationem habere. Animadvertis statim Marchio frustra se filium a sententia tam firma, quam ipse pertinaciam judicabat, revocare conari. Communicata igitur ei suæ ad Cæsarem profectionis causa, severè ei, ne Genevam, priusquam quod a Cæsare petebat impetrasset, proficeretur, sed tantisper in Italia maneret, injunxit. Quod a filio promissum & præstitum est: Mansit enim in Italia ad mensem usque Augustum, quo patrem, Cæsaris gratiam expertum esse intellexit. Dum autem ibi moraretur, HIERONYMUS FRACASTORIUS Philosophus, medicus & poëta insignis, Marchionis instinctu multis ei persuadere ut patri obediret: addebat novam sectam fictam, astutissimis fraudibus plenam esse. Huic prudenti licet & doctissimo viro, sola verbi Dei simplicitate nesus ita satisfecit ut obmutesceret, & tandem etiam ne importunitatem illam ægre ferret, rogaret. Reversus itaque Galeacius animo plane quieto, quod patrem metu infamiae publicationisque bonorum liberatum, ac proinde minus sibi insensum crederet, cœpit, ne otiosus viveret, de politia in Italorum Ecclesia (quam plures enim familiæ puræ religionis causa jam eo confugerant) instituenda serio cogitare. Accidit autem per opportune, ut CALVINO illis diebus Basileam negotiorum causa proficisci comitem se junxerit, ubi CELSUM, (*Maximiliano* huic nomen verum erat,

ex

ex illustri *Martinengorum Comitum* familia oriundo) qui inter pontificios magnum sibi nomen ex facultate dicendi conciliarat, & tunc ex luto superstitionum pontificiarum evaserat, reperit. Huic ut relicta quam meditabatur Anglia, Genevam, ubi ceterorum Italorum consortio, & Calvini in primis, quam plurimumque piorum consuetudine dulcissima frui cum libertate conscientiae dabatur, proficiseretur persuasit. Genevam ut reversi, politiae forma, quæ etiamnum floret, & peculiari libro inserta asservatur, CALVINO dirigente constituta est in Italorum Ecclesia: cuius pastor tum electus est, quem modo nominavimus, COMES MAXIMILIANUS, ut purum Dei Verbum exponeret, Sacraenta a Christo instituta celebraret, & gregi illi invigilaret. Juncti ipsi fuere seniores, (sic eos Sacra pagina vocat) quibus Ecclesiæ puritatis doctrinæ & sinceræ pietatis cura demandata erat. Inter hos præcipuum obtinebat locum GALEACIUS: cui tam utilis hujus instituti, quod ad alios etiam non sine fructu manavit, honos vel ideo præcipue debetur, quod auctoritate, vigilantia & diligentia sua, id firmæ instar columnæ, quamdiu vixit, conservarit. Hisce successit annus M. D. LV. quo novis strategematis ipsum aggressus est Sathanas. Nam cum eo tempore Galeacii avunculus magnus, cuius ante mentionem fecimus, ad Pontificatum pervenisset, in spem venit Marchio posse hac occasione filium, si non ad pristinum statum, ad aliam saltem urbem, aliam vitam, tutioremque conversationem revocari. Cum igitur Mantuam proficiisci necesse haberet, filio iterum ut eo se conferat, mandat, missio commeatu. Is patris volunt-

voluntati obediens , XV Junii Mantuam ad pa-
 trem proficiscitur: a quo majoribus quam solitus
 erat benevolentiae signis excipitur. Rei summa
 hæc erat : Obtinuisse se ei a summo Pontifice
 indultum , quod sibi suæque decrepitæ ætati sum-
 mo solatio futurum sperabat , potestatem in qua-
 vis ditionis Venetæ Urbe libere citra ullam reli-
 gionis vel conscientiæ molestiam habitandi. His-
 ce bonus senex , ut sibi hac in re gratificari vel-
 let , preces ex paterno affectu ductas addidit ,
 multisque præterea rationibus eum hortatus est ,
 ne hanc Pontificis non exiguum gratiam sperne-
 ret , qua non mutato proposito , commode vi-
 vere , pristino honori restitui & omnium tam ex-
 terorum quam propinquorum laudem mereri po-
 terat , vel ob unicum patri obsequendi studium ,
 cui hoc non natura tantum , sed lege quoque di-
 vina debebat , eo magis quod citra religionis vel
 conscientiæ suæ præjudicium id facere posset.
 Marchionis hæc oratio varie filium affecit : talia
 enim quæ proposuerat videbantur , ut iis jure
contradicendum non esset. Accedebat patris præ-
 sentia & auctoritas , reverentia , verborum effi-
 cacia , naturalis denique obligatio , qua filius pa-
 tri , in rebus præcipue licitis & adiaphoris , cum
 nulla conscientiæ labes inuritur , obedire tenetur.
 Non minus ei tentationis adserebant carnis affe-
 ctus , qui homines sæpenumero prosternere so-
 lent. Offerebat ei pater redditus annuos generi
 & dignitati conformes , liberorum solatum , con-
 jugis consortium , quæ nihil magis expetivisset.
 Ad hæc Galeacius perplexus & animo anxius ali-
 quamdiu mansit , tum vel maxime quod fideli
 amico , quem in re tam gravi consuleret , care-
 ret.

ret. Impium videbatur tam justæ patris petitioni locum non dare ; & qua ratione citra patris iram ei contradicere posset , viam non reperiebat. Ad verum igitur sapientiæ & constantiæ fontem Deum , (O quam felix est quisquis Jehovahm veretur ! docet enim eum quam viam inire ipsum oporteat ,) precibus ferventissimis cum confugisset , animadvertisit nulla ratione , ejus qui Christo , Ecclesiæ & Evangelio suo tanquam Antichristus bellum indixit , favorem implorandum : habiturum id abnegationis speciem , a Christi scilicet Ecclesia & piorum consuetudine recedere , ut cum idololatris in medio abominationum vivas. Versabatur ei etiam ob oculos scandalum quod in fidelium animis paritum esset hoc consilium , qui existimaturi erant spiritualibus ipsum benedictionibus , quas Deus in Ecclesia suis distribuere solet , valedixisse , ut secundum carnis affectus vivere posset. Sed & quo tenderet pater dignoscerat , ut scilicet hac ratione honoribus , dignitatibus , commodis , mundanis amicitiis , & deliciis animum ipsius mulceret , adeoque deliniret , ut pietas in ipso paulatim minueretur , & ad mundi hujus splendorem , tanquam ad calorem liquefieret & evanesceret. Obtinuit præterea Galeacius precibus suis Spiritum Sapientiæ in paternis rationibus solide refutandis , ut tandem , ægre licet , acquiescere cogeretur. Nam inter alia majorem in modum ipsum rogaverat , ne ad id adigeret , cuius eum in æternum pœnitere posset ; ne ipsum tanquam prædam iis objiceret , qui hanc sanxerant multisque exemplis confirmaverant legem , iis quos hæreticos iudicant , fidem servandam non esse. Neapolim
igitur

igitur mœroris plenus reversus est Marchio , & in
reditu filii pertinaciam Pontifici exposuit. Ga-
leacius vero aliquo usque patrem comitatus , Fer-
rariam venit : ubi a FRANCISCO PORTO , li-
terarum gloria celebri viro , qui postea Genevæ
per plures annos , magna cum laude , auditorum-
que profectu literas Græcas publice docuit , ad
illusterrimam Ferrariæ ducem introductus , ab ipsa
humanissime exceptus , & post varios de religionis
mutationes , de itinerum successu , de Calvinio ,
de Ecclesia Genevensi , variisque veræ religionis
capitibus sermones habitos , summa comitate di-
missus est. Nam & proprio tantæ principis curru
Francolinum vectus est : unde secundo Pado Ve-
netias profectus , per Rhætiam Genevam rediit ,
Octobris XIII , suoque reditu amicos totamque
adeo Ecclesiam incredibili gaudio replevit. Sæva
hac tempestate præterita sequutus est vehementis-
simus paroxismus , quo tanti viri constantiam in-
fringere conatus est Sathanas ; sed frustra. Ardebat
VICTORIA conjunx plus quam dici potest amo-
re mariti. Quare ad eum scribere , eumque ad
reditum hortari quotidie non cessabat , sed quum
vanas hasce scriptiones experiretur , maximis
tandem precibus ab ipso contendit , ut se in ali-
qua ditionis Venetæ , & regno Neapolitano vici-
næ , urbe invisat. Acquievit Galeacius huic con-
jugis desiderio : sed fines quo tendebant , diver-
si erant. Illa se precibus , lacrymis & blanditiis
reditum marito persuasuram sperabat : ipse con-
tra , qua ratione ad secum vivendum uxorem in-
duceret , eamque ex Pontificatus cœno traheret ,
animo versabat. Uxor itaque Vicum ; ipse Le-
sinam Dalmatiæ Vico è regione venit. Distat hæc

Urbs

Urbs Vici Marchionatu centum milliaribus Italicis : sed interabitur mare. Expectabat ibi Galeacius conjugem : ita enim convenerat. Verum emansit tunc , nec impedimenti causa sciri potuit. Misit nihilominus patri , natu majores filios duos ; quorum quidem aduentus gratus fuit ; ideo tamen tristior , quod videret frustra se tam longum iter suscepisse. Dimissis igitur paulo post filiis , Genevam rediit. Vix eo advenerat , quum novae ei a conjuge literæ adferuntur , quibus ne ad eundem locum redire gravaretur , iterum rogabatur : se quoque eo venturam sancte promittebat. Grave erat Galeacio , corpus mentemque tam longis periculisisque itineribus defatigare. Unicum tamen ut eo inclinaret , faciebat. Existimabat se Neapoli discedentem sibi ipsi defuisse , quod non conatus suisset uxorem secum ducere , explanatis ipsi prius purioris doctrinæ Christianæ capitibus , ex quibus veræ religionis gustum aliquem forte cepisset. Impetrato igitur Curiæ Rhætorum jure civitatis , ut tutius ire redireque posset , VII. Maji , M. D. LVIII. Geneva discedens Lesinam venit : ubi intellexit Marchionem patrem , conjugem , liberos , eumque , de quo initio mentionem fecimus , patruellem , Vicum jam pervenisse ; verum ob fidem a Veneto quodam nauticalio non servatam , aliasque navigantium difficultates , mare trajicere necdum potuisse , quare ne diutius eo loci suspensus animo maneret , statuit ipse Vicum proficisci , magna id sane fiducia ob evidens periculum aggressus ; sed quæ certa divinæ protectionis spe nitebatur , ut qui non carnis ullos affectus , sed solam Dei gloriam , ejusdem vocationem & propinquorum salutem sibi ob

ob oculos poneret. Navi igitur ad littus prope Vicum appulsa , patri id Marchioni notum facit : qui liberos confessim famulosque ei obviam mittit. Exprimi non potest , quantum redditus hic illustri illi familiæ gaudii attulerit , & quantopere propinquorum tristi cura & mærore confessum animum ad spem quam abjecerant revocarit : sed inter cæteros omnibus lætitiis incedebat uxor VICTORIA , quæ carissimum virum unicum vi- tæ solatum , se recuperasse putabat. Solius Ga- leacii gaudium animi quadam solicitudine , qua dies noctesque angebatur , temperatum erat. Præ- videbat vir prudens eandem ipsam qua fruebantur voluptatis usuram brevem futuram : non enim ea qua putabatur de causa venerat : quinetiam multa ei in mentem veniebant , quæ metum non exiguum incutiebant. Sæpius postea familiaribus narrare solebat , se totos illos dies trepido semper animo carcerem aliquem sævissimum , in quem conjectus vitam sine ullo amicorum , sacræve lectionis solatio misere traduceret , summe refor- midasse. Sed ut ad rem , primis diebus hilari vultu , multis lætitiæ signis editis acceptus fuit. Verum cœpit haud multo post summa hæc hilarietas in summum mærorem , luctum & lacrymas verti. Nam cum patri Marchioni animum in tuenda vera religione obfirmatum aperuisset , ge- mitibus & clamoribus horrisonis causam præbuit. Egit posthæc cum conjugé , ne se maritum sequi secumque vivere detrectaret , promittebat ei li- beram religionis suæ Romanæ professionem. Ad- debat se ab ea quam semel amplexus erat religio- ne , & cuius nomine patriam , propinquos , & cetera dereliquerat , non recedere firmo animo

statuisse. Hic lectori cogitandum relinquo, quanto animi dolore & quantis singultibus uxor misella talia audierit, tum vel maxime quod cerneret frustra se ei mansionem persuadere conari. Respondebat nihilominus, se nunquam eo profecturam, ubi alia quam Romana religio vigeret, nec cum ipso victuram, quamdiu illis hæresibus involutus maneret. Non prætermittendum hic est, quod ipse cum intimis suis postmodum communicavit, eam maritali conjunctioni assentiri nulla ratione voluisse, quod diceret id sibi a sacerdote sub excommunicationis pœna expresse inhibitum. Hæc pectus dubio procul transfigebant: sed magna animi constantia amaros hosce dolores deglutiebat. Ulterius itaque ad id quod sibi proposuerat progressus, manifeste ei denuntiat, ni maritali, quem Deus ipse præcipit, convictui & consuetudini consentiat, fore ut divertio causam præbeat. Quamvis autem hæc protestatio uxoris animu[m] plusquam dici potest, affligeret: ab eo enim hæc dicebantur quem ipsa suis mage oculis amabat: nihil tamen apud eam effecit, quod ad terrorem tantum ista dici putabat. Cum igitur mœstissimos ire dies sine fructu ullo vel spe videret; iterata uxori protestatione discedere constituit. Ubi discessus dies venit, patri Marchioni valedicturus cubiculum ejus intrat, a quo ob summam indignationem in furorem verso & desperabundo simili, acerbissimis verbis accipitur, & multis tandem maledictis dimittitur. Dicere solebat Galeacius hanc patris inhumanitatem pectus suum, quod blanditiis mage deliniri potuisset, non parum obfirmasse. Cubiculo egressus reperit in xylo conjugem, liberos, eum de quo ante, pa-

truelem , aliosque domesticos , mœroris omnes ac luctus plenissimos . Conjurū arctissime eum amplexabatur , utque sui & totius familiæ rationem haberet , obtestabatur ; liberi genibus flexis plangebant , patremque sublatis manibus ne discederet , orabant ; patruelis cum cæteris oculis mœstissimis eum intuebatur , ut qui præ dolore verbum nullum proferre poterat . Erat ei inter alios filiola annos duodecim nata , quæ lacrymans & subinde clamans , patris femur amplexa , tam arcte eum detinebat , ut avelli non posset , tanto cum ipsius cordolio animique angustia , ut (quod sœpe retulit) mori tunc crediderit . Virtute nihilominus supernaturali munitus , contra tot tentationes firmatus mœrores omnes pedibus conculcans , ac veluti tot periculis pugnis victor domo paterna , clamoribus & lamentationibus plenissima relicta , ad littus venit . Ubi consensa navi , vela Lesinam versus tetendit . Quemadmodum mari insidente , & fluctibus seſe undique elevantibus navis hinc illinc agitatur : sic verisimile est tanti viri mentem tum mœstissimis cogitationibus circundatam & agitatam fuisse . Veniebat ei in mentem , quo in statu suos reliquisset , & adhuc in medio illorum versari , filiolamque femori adhærentem & ejulantem sibi audire videbatur : nec continere se poterat quin identidem retrospiceret , ut paternam domum , agros , villas , quorum ipſe solus omnium legitimus heres jure futurus fuisset , contemplaretur : sed & liberos , patruelē , famulosque , qui in littore stabant , oculis in fugientem navem intentis . Huc accedebat recordatio verborum illorum acerborum , quibus pater Marchio discedentem prosequutus erat . Quæ

omnia

omnia incredibilem dubio procul ei dolorem suspiria , singultus , lacrymas pariebant. Verum quemadmodum nauclerus irato mari , in atrarum nubium magno conflictu , fluctibus tumultuantibus ad gubernacula sine trepidatione sedet , datque operam ut navem arte sua bene dirigat : sic & Galeacius noster sacram capiens ancoram , in Deum spem , inconcussus animo , Cynosuram veram sequebatur , dum Dei singularem gratiam meditaretur , qui eum vera constantia inter tot Sathanæ insultus donaverat , qui ei timorem illum carceris perpetui ademerat , qui ipsi quod optaverat largitus erat , ut erga conjugem officio suo , cui se principio defuisse doluerat , satisfacere posset , & nihil eorum omittere quæ ad ipsam jure permovendam facere videbantur. Magno ipsi solatio hæc erant : sed protestationem illam in primis utilem admodum futuram sperabat. Hæc secum animo volvens Lesinam pervenit ; inde Venetias maris secundo cursu profectus est : ubi fratum Deo fidelium nonnullos repperit ; qui quod audivissent eum Vicum profectum , animo suspenso aliquamdiu hæserant ob evidens periculum : sed cum incolumem eum rediisse viderent deque Sathanæ carnisque affectibus tamquam hostibus triumphasse intelligerent , in lætitiam versi Deo gratias maximas egerunt. Venetiis dein discedens per Rhætiam , ubi Ecclesiæ visitavit & sua præsentia consolatus est , Genevam 4. Octobr. anni M. D. LVIII. rediit , redituque suo totam Ecclesiæ summopere exhilaravit. Quumque quod ei contigerat intellexissent , in tantæ constantiæ admirationem tracti , Dei singularem gratiam celebrare non desinebant , quod a via voca-

tionis Dei aberrare Galeacium non sivisset, & re-
 ipsa illud Davidis comprobasset; *Quoniam in me
 speravit, liberabo eum: Cum ipso sum in oppressioni-
 bus: eripiam eum, & honoribus coronabo eum.* Et
 alibi; *Qui in Deo confidit, non confundetur in æter-
 num.* Annos jam aliquot Genevæ vixerat, quan-
 do suam de divortio faciendo cum Calvino volun-
 tam, consilii petendi gratia, communicare,
 ejusque rei causas, & inter alias, necessitatem
 adducere cœpit. Prævidebat Calvinus, ut erat
 acerrimo a Deo prædictus judicio, non defuturos
 multos, qui factum id improbatui essent, &
 veræ religioni detracturi, tum vel maxime quod
 pauci doctrinam de divortio intelligerent, &
 quod ejus rei exemplum, inter Italos præcipue,
 dari non posset, apud quos iste vir generis splen-
 dore eminebat clarissimusque erat. Nihilominus
 quum ipsius rationibus, quæ Verbo Dei niteban-
 tur, respondere non posset, ne ejus conscientiam,
 qui se necessitate ad id adigi dicebat, perturbaret,
 ei ut a PETRO MARTYRE cæterisque Helvetiæ
 & Rhætiæ Theologis primariis consilium in tanta
 re peteret suasit, cui se subscriptum promitte-
 bat. Obtemperavit Galeacius. Scriptis itaque &
 missis, uti convenerat, literis, responsum una-
 nimiter fuit, posse ipsum salva conscientia ab uxo-
 re, quæ vinculum prima solverat, divertere.
 Variæ adducebantur causæ ex sacris libris & Ju-
 ris prudentia promptæ; quæ etiamnum adservan-
 tur, ut, si opus sit, in medium adduci possint.
 Isto nisu fundamento, juris tramite servato, di-
 vortium a magistratu petiit, & obtinuit alterius
 scilicet uxoris ducendæ libertatem. Qua re cum
 suis communicata, novo conjugio animum ap-
 pli-

plicuit, non formam, non opes, non genus requirens, quod a cæteris fieri consuevit, sed vitæ solum consortem, cum qua quod supererat vitæ in tranquillitate animi & conscientiæ quiete, sancte degere posset. Commodum illis diebus vidua quædam Rhotomago Genevam religionis purioris causa venerat, honestatis, pietatis & in tuenda religione constantiæ laude insignis matrona, XL plus minus annos nata, cui ANNÆ FREMERIÆ nomen erat. Hanc XVI Januarii anni M. D. LX, ætatis suæ XLIII, matrimonio sibi junxit, ac multos postea annos cum ea mira animorum & religionis concordia in summa quiete & solatio vixit. *Sic benedicitur vir timens Jehovam.* Uxore ducta rei familiari modum frugalem præscripsit, ne sumptus censem, qui minor variis de causis factus, dotis tamen accessione con-duplicatus erat, superaret. Quum igitur pro famulis ancillas duas conduxisset, reliquum vitæ in magna parsimonia & sobrietate transegit, sine fôrdibus tamen, ut qui rebus necessariis nunquam caruerit. Simplice igitur vestitu utebatur, sed nitido, & qui in patria tot servorum dominus fuerat, solus jam per urbem incedebat; nec ipsummet sibi necessaria mercari pudebat, fructus etiam, interdum & legumina. Quamvis autem hæc & alia eum a ceteris plebeii non distinguerent, in toto nihilominus corpore dignitas illa elucebat, quam imperio dignam Euripides judicabat, eo magis quod cum dignitate pietas conjuncta esset, quæ ipsum inter alia Ecclesiæ illius membra eminere faciebat, qualiter splendet inter ignes Luna minores. Nullus Senatorum, nullus verbi Dei ministrorum reperiebatur, qui ipsum non magni faceret,

eret, & in oculis ferret. Nullus inibatur solenis cœtus, nullum siebat convivium, quin ipse humaniter invitatus inter primos collocaretur; & quamvis Marchionis titulum respueret, quod se ea successione a Cæsare privatum diceret, aliter tamen a nemine unquam vocari potuit. Quod si Principum aliquem illac iter facere contingeret (id in Francisco & Alphonso Ferrariæ Ducibus, in Salerni Principe Octavio, item Farnesio Parmæ Duce, aliisque vidimus) ab ipsis magna benevolentia, honorisque exhibitione semper accipiebatur, non secus ac si Neapoli vel in Cæsaris aula tunc, ut olim, floruisse. Nullus magnatum, nullus nobilium, nullus denique alicujus dignitatis eo appellebat, qui non confessim tanti viri aspectum & alloquium expeteret. Frequenter igitur ad eum conveniebant quamplures, non tanquam ad privatum in casa; sed tanquam ad principem in regia habitantem. Versabatur tamen ut plurimum cum suæ gentis hominibus: inter quos licet humillimorum civilissimus esset, ab iis nihilominus semper & ubique tamquam Dominus colebatur. Et re vera multa habuit Galeacius, quæ ad hominum animos conciliando plurimum valere consueverunt. Nihil gratius certe, nihil suavius ipsius sermonibus reperiri potuisset. Valebat enim memoria, & dicendi facultate tranquilla & serena. Mirum dictu est quoties aliquid eorum quæ vidisset (quod saepe siebat) narraret, ut de Cæsaris in Provinciam expeditione, de ejusdem bello adversus Clivensem Ducem in Geldria gesto, aliaque multa scitu dignissima, quam omnes ab ipsius ore penderent. Erga tenues & miseros blandus & commiserat; cum paribus & propinquis eum versari dixisset:

ses : sed & liberalis : nemo ipsius opem imploravit , quem non illico quibuscumque rebus potuerit sublevarit. Ægros quoque diligentissime visitabat , fovebat , & præsentia sua , sermoneque perbenigno ita solabatur , ut se felices judicarent. Studia erant , publicis quæ ad Deum fieri solent precibus quotidie interesse , Verbi Dei prædicationem attentissimis auribus auscultare. In his enim veram hominis beatitudinem consistere iudicabat , ad suaviter & feliciter vivendum , in via sanctificationis manendum , Sathanæ insultus infringendos , carnis affectibus resistendum , & Deo sine fuko obediendum. His Sacrarum literarum addebat lectionem , certa salutis suæ fundamenta inquirens , ad suam aliorumque utilitatem & consolationem. Sed inter alia *Senioris* officio assidue fungebatur , in mores vitamque sedulo inquirens , ne scandala in Ecclesia orirentur , quæ vel perturbationem , vel dedecus aliquod afferre potuissent. Privata quinetiam dissidia , pro eo quo pollebat iudicio , auctoritate & dexteritate dirimebat. Ad summam : eas demum legitimas judicabat occupationes , quibus non privata quæreret commoda , sed solius Dei gloriam , Ecclesiæ utilitatem & incrementum , spiritualisque regenerationis confirmationem. Cum Genevæ multos jam annos esset quietis & tranquillitatis plenus , ab omni ambitione impiisque superstitionibus longe remotus , novæ se obtulerunt afflictiones , quibus iterum Omnipotens donum in ipso patientiæ , fidei , spei & perseverantiæ splendere fecit , ut ipsum postea corona cœlesti ornaret. Incidit primo in gravissimum , ancipitem & longum morbum , qui ex catarrhi abundantia contractus erat , & respirandi

difficultatem (asthma vocant) pepererat , qua noctes diesque plusquam dici potest vexabatur . Nam noctes etiam integras sedere , & identidem ab uno in alium locum transportari cogebatur , ut quiescere & somnum , qui eum plane reliquerat , captare posset . Molestissimo huic morbo qui corpus affligebat , novum Sathanæ inventum accessit , quo animam etiam inquietare conatus est . Venit illis diebus Genevam sororis ejus naturalis filius cum litteris a priore uxore VICTORIA , & filio primogenito : quibus inani sua loquacitate multa addidit , hortatusque est ut agnito tandem errore in patriam rediret . Causam præcipuam hanc aducebat , eum sua hac in tuenda nova & omnium calculo damnata religione pertinacia , Carolo filio sacrис jam initiato , summo impedimento esse , ne ad majorem dignitatem , Episcopi scilicet , vel Cardinalis , qua dignissimus habebatur , ascendere posset . Hæc quantopere Galeacii animum , a vanis hisce & abominandis dignitatibus plane alienum offendent , iterum lectoris judicio permitto . In ignem igitur conjectis præsente nuntio literis , breviter , sed graviter respondit , ipsique ne tale quid amplius effutire pergeret severe imposuit : Nullum se a filio tristiorum nuntium accipere potuisse , quam quod intelligeret , eum vana honorum spe allectum , viam perditionis elegisse : atque ideo se non solum majorem in modum optare , ut impedimento ipsi hac in re esse possit ; sed Deum etiam precari , ut filius patris exemplo horrendas pontificatus superstitiones & idololatrias agnoscere , execrari , detestari discat , & ambitione vana , mundique dignitatibus relictis , gressus ad Deum dirigat , veritatem tandem amplectatur ,

Etatur, obedientiam cælesti vocationi præstet, & ad veram dignitatem aspiret, quæ illis præparata est, qui mundum carnisque affectus oderunt, ut sancti fiant. Non cessavit propterea importunus hic *Theatinus* (hujus enim sectæ erat) Galeacio molestiam præbere, vana in medium afferendo, inter alia magnam pecuniæ vim offerendo, quam Lugduni in hunc usum, si in Italiam redire statueret & ibi commorari, præcipue autem Augustæ Taurinorum, ubi liberam vivendi facultatem (uti dicebat) ipsi obtinuerat, apud argentarios affervari dicebat. Sed cum tanti viri patientia abutens, neque hic impudens homo acquiesceret, & ad injuriosa verba progrederetur, merito ei Magistratus jussu urbe interdictum fuit. Atque sic Deo visum est Galeacium morbo afflictum, hac non parva molestia, ut & aliis, liberare: nam paulo post ejus mortem monachus quidam ipsi sanguine junctus, monachali fastu inflatus, eo venit, ut inani sua loquentia nihil non tentatum relinquenteret, quo Galeacius, si vixisset, in superstitionem & idololatriarum cœnum retraheretur, ut scilicet filiis mundi honores & dignitates sequi daretur. Sed ad ægrum nostrum revertamur. Magni dubio procul erant languores & dolores, sed invicto plane robore eos superabat; Mens intacta manet, superat ridetque dolores. Spectanti similis; dum Dei erga se singularem amorem, cuius certus erat, meditaretur, & quot quantaque ab ipso beneficia accepisset, quibus innumeros Sathanæ insultus sustinuerat, & ex multis periculosisimis pugnis victor evaserat, contemplaretur, exiguosque & momentaneos illos corporis dolores æternæ gloriæ & beatitudini,

qua fruiturus erat, opponeret. Sed in precibus præcipue suis ad Deum summam reperiebat voluptatem, ut qui ardentissime eas fundens æternæ jam gloriæ compos sibi factus videretur. Verissimum igitur illud est, *sicut superabundant Christi passiones in nobis, ita & per Christum abundat consolatio.* Curabatur interea magna medicorum diligentia, frequenter quietiam ab amicis invisebatur, quorum ipsi conspectus gratissimus erat. Uxor in primis incredibili cura & assiduitate circa lectum ægri perpetuo versabatur. Sed appropinquabat tempus quo misericors Deus opus suum benedicere statuerat. Crescente enim vi morbi, remediis omnibus superatis, assidentibus indesinenter Verbi Dei Ministris, eumque consolacionibus ex sacra Scriptura petitis, lectione sacra, sarcisque precibus prosequentibus, placide animam suam Deo reddidit; quam ipse cœlesti, beata, æternaque requie donavit. Factum id anno M. D. LXXXVI, cum vixisset annis LXIX. mens. IV.

* * *

*O LUX beata cœlum,
Mortalium fidissima
Tutela, quas agam tibi
Jesu benigne gratias?
Ut olim aberrans a grege
Ovis misella saltibus
Formidolosis delitet
Voranda mox rapacibus
Feris; miserrimus omnium
Sic ipse per mala omnia
Cæcus ruebam, candida*

Cum

Cum lux beati spiritus
 Tui refulgit, & viam,
 Quæ dicit ad felicium
 Æterna regna cœlum
 Monstravit. Ista lux meæ
 Mentis tenebras dispulit;
 Cordi meo dulcissimi
 Faces amoris ista lux
 Inficit. Illo ex tempore
 Te sancte totus ardeo,
 Te quæro amore saucius,
 Videre vultum candidum,
 Tuis frui complexibus
 Mens ardet: ipsa jam nihil
 Te præter unum cogitat.
 Non sic decentem virginem
 Furens amator deperit,
 Non sic tenellum filium
 Parens uterque diligit.
 Amoris æstu liquitur
 Cor molle, ut olim fervidis
 Percussa cera solibus.
 O flamma mentem frigerans
 Omnesque labes excoquens,
 Me semper indies magis
 Incende, perge adurere,
 Consume, totum verteris
 Me donec in faces tuas.

M. A. E.

Ap-

Appendix ad superiorem Vitam.

UT pateat, quis ille homo fuerit, in cuius locum *Calvino Caracciolum* substituere placuit, primam Commentariorum ejus in priorem Pauli Epistolam ad Corinthios Dedicationem hic lectoris oculis subjiciam: Illa vero ita habet:

*Illustri Viro D. JACOBO a BURGUNDIA,
Falesii Bredanique Domino.*

UTinam hic noster Commentarius, quo Pauli Epistolam non minus obscuram quam utilem, conatus sum explicare, sicuti a multis pridem expetitus, atque etiam subinde flagitatus, nunc in lucem prodit; ita spei votisque omnium similiter respondeat. Hoc ideo dico, non ut fructum inde aliquem laudis percipiam, quæ ambitio a Christi Servis longe abesse debet; sed quia prodesse omnibus ipsum cupio: quod fieri nequit, nisi probetur. Ego quidem, ut citra ostentationem plurimum Ecclesiæ Dei prodessem, summa fide nec minore diligentia elaboravi. Quantum profecerim, judicium ab ipsa experientia facient Lectores.

Id certe me asscutum esse confido, ut ad Pauli menten penitus intelligendam, adjumento non vulgari sit futurus. Tibi vero, Clarissime Vir, vehementer placitum, adeo non dubito: ut inonendus etiam mihi sis, ne amore erga me nimio abripi te extra justum modum sinas. Quanquam

quam ut id tibi forte contingat ; judicium nihilominus tuum tanti faciam , ut labori me statuam bene successisse , si tuum suffragium absque exceptione tulerit.

Porro ut Tibi nuncuparem , non hæc tantum causa me impulit , quod sperabam gratum Tibi fore : Sed cum aliæ complures , tum vero hæc præcipue , quod Tua Persona Paulinæ Epistolæ argumento apte congruebat. Nam cum hodie nimis multi Evangelium convertant in frigidum & umbratile Philosophiæ genus , rite se defunctos putantes , si auribus tantum annuerint , Tu nobis vivæ illius efficaciæ , quam tantopere urget Paulus , insigne es exemplar. Te , inquam , cum intuemur , agnoscimus quis sit ille Spiritus vigor , qui in Evangelio spirare , teste Paulo , debet : quod ego Tua certe caufsa non commemoro : sed quia ad Exemplum , magni interesse arbitror.

Magnum quiddam fuisset , si in ordine nobilitatis primario , in excenso honoris gradu , quem obtinebas , in illa fortunæ opumque amplitudine , [quæ omnia tot hodie corruptelis scatent] tum ipse moderate continenterque vixisses , tum familiam continuisses in casta honestaque disciplina. Utrumque abunde præstisti. Ita enim Te gessisti , ut ab ambitione alienissimum esse , claris experimentis omnes agnoscerent. Ita splendorem Tuum , sicuti necesse erat , retinuisti , ut nulla in mediocritate , sordium nota apparuerit : & tamen palam esset , Te magnificentiam fugere potius quam appetere. Ita comem humanumque omnibus Te exhibuisti , ut Tuam modestiam laudare cogerentur

tur omnes: neminem certe vel minimum fastus aut insolentiae indicium offenderet.

De familia uno verbo dixisse sufficiat: ita fuisse constitutam, ut Domini ingenium moresque, tanquam speculum aliquod imaginem, referret. Hoc jam ad imitationem illustre fuisset, rarumque virtutis Exemplar. Verum multo pluris facio, quod improborum hominum calumniis apud Cæsarem falso gravatus, neque id alia de caussa, nisi quod eos Christi regnum, simul atque cœpit alicubi efflorescere, ad insaniam rabiemque adigit, infracta animi magnitudine Te sustentas: nec minori cum laude patria nunc cares, quam Tua præsentia antehac ipsam ornasti. Cœtera subticeo, quia nimis longum esset persequi. Id quidem inter Christianos plus quam commune usitatumque esse debuerat, non prædia modo & arces, & principatus, æquo animo, Christi caussa, relinquere: sed etiam alacriter libenterque præ ipso despicere quicquid sub cœlo pretiosissimum ducitur. Quæ tamen nostra fere omnium est ignavia simul & socordia: ut singulari admiratione digna est ista virtus, ita cum in Te adeo conspicua cernitur, utinam multos ad æmulationis studium extimulet: ne perpetuo desides in suis nidis latere pergent; sed aliquando in medium proferant, si quam habent Spiritus Christiani scintillam.

Quod autem novis subinde criminationibus Te adoriuntur, quos constat esse furiosos pietatis hostes: nihil proficient aliud, nisi quod hæc tam crassa mentiendi licentia magis ac magis putidos se reddent. Certe nemo sanus non agnoscit, ravidos

bidos esse canes, qui cum discerpere Te cuperent, ubi mordere jam nequeunt, latrando se ulciscantur. Bene est quod procul, ut nihil lædant. Impiorum vero injuriis, tametsi multum imminutæ sunt Tuæ fortunæ, non minus tamen apud pios veræ gloriæ Tibi accessit. Cœterum, Tu, sicuti hominem Christianum decet, longius respicias. Neque enim alibi acquiescis, quam in cœlesti gloria, quæ nobis apud Deum reposita, simul atque externus homo noster interierit, patefiet. Vale præstantissime Vir, cum generosa Tua Conjuge. Dominus Jesus ambos diu conservet incolumes in regni sui propagationem, atque in vobis de Sathana totaque hostium suorum factione, semper triumphet. Genevæ. IX. Cal. Febr. 1546.

Prostat Epistolarum J. CALVINI ad JACOBUM de BURGUNDIA, *Falesii Bredanique Dominum*, gallico sermone conscriptarum Sylloge, ex qua abunde cognoscitur, quantum aliquando Calvinus tribuerit illustri huic Viro, quibusque officiis eum demereri studuerit: In hac Sylloge occurrit num. XI. p. 39. Epistola, quæ hanc ipsam Dedicationem spectat, & quam non pigebit huc transscribere:

MONSEIGNEUR.

DEpuis mes Lettres esrites, je me suis radvisé touchant l'Epitre dedicatoire de mon Commentaire; car pource que c'est grant poine & difficulté de s'astraindre à remplir tant des pages & non plus, je l'envoye toute faicté. Neantmoins à telle condition, qu'elle ne s'imprime que par vostre commandement. Pourtant
pay-

Pay-je enclose dans les presentes , affin que Vendelin ne l'ait que par vos mains . S'il ne Vous semble pas expedient que je Vous l'adresse , j'en ferais une nouvelle , estant aderty . Au reste ne Vous esbahissez , si je parle en brief de Vous ; car je craignois d'attoucher quelques espines en y entrant plus avant . Mais selon que les choses se porteront , nous pourrons au plaisir de Dieu , à la seconde impression , desduire pleinement tout ce qui sera de mestier . Combien jaurois grand desir , sic c'estoit le plaisir de Dieu , d'estre avec Vous trois ou quatre jours , pour deviser de bouche plustost que d'escrire . C'est possible follie à moy de penser que ma presence Vous servit . Mais quoy ? Encor que la faculté deffaille , l'affection me faict parler ainsi . Toutefois ce sont souhaits , qui sont plus aisez à faire , que acomplir . Ainsi contenus-nous de ce que Dieu nous donne MON-SEIGNEUR après m'estre humblement recommandé de rechef à Vostre bonne grace & celle de Madamoiselle , je prye toujours nostre Seigneur qu'il Vous maintienne à sa gloire .

Calvin.

A Monseigneur
Monsr. de Fallez.

receu le 6. Fevvr. 1546.

Quid quod etiam NICOL. GALLASIUS , Cal. vini Collega , eidem nobiliss. Viro sub dato 15. Mart. 1546. publice inscripsit *Libellum adv. Anabaptistas & Libertinos* a Calvinio conscriptum , a se vero in latinum translatum , quem typis exscribendum curavit Argentorati per *Valentinum Richelium* , forma quam vocant octava . Quid deinde tam arctam necessitudinem & animorum conjunctionem inter Calvinum & Fallesium disturbaverit , non

non adeo proclive est dicere; Hoc certum est pristinum Calvini animum ab hoc Viro penitus fuisse alienatum, postquam Fallesius *Hieronymo Bolsecō*, medico suo [qui in vinculis tenebatur, propter caussam prædestinationis & scandalum in concione publica datum] nimis favere videbatur. Adjiciam hoc loco binas Fallesii ad Bullingerum nostrum Epistolas, ex quarum posteriore sub hoc ipsum tempus data idem non obscurè colligi potest. Cœterum qui de Fallesii persona, dignitate, fatis, plura cognoscere cupit, adeat præfationem Opusculi supra citati, quod sub titulo: *Lettres de CALVIN à JAQUE de BOURGOGNE, Seigneur de Falais & de Bredam, & à son Epouse, JOLANDE de BREDERODE: Inprimées sur les Originaux. à Amsterdam chez J. Wetstein. 1744.* 8. prostat.

Eximio Christi Servo,
D. HENRICO BULLINGERO,
Tigurinensis Ecclesiæ Pastor i fidelissimo.

S.

CUM mihi pius hic vir , cui meas literas ad te dedi , peraccomodus visus sit , si quis alias , ad meum erga te in Christo amorem testificandum , & quam te reverear , tum ob eas dotes , quibus te Dominus ornavit ; tum ob diligentiam , quam adhibes in communi Ecclesiæ utilitate procuranda ; non sum veritus ad te per eum familiariter scribere. Existimo enim præsentiam ipsius , & seria negotia , quæ vobiscum tractaturus est , mihi hac in re excusationi fore. Nam cum eorum causa valetudini suæ non parceret , æquum mihi yisum est , ut operam aliquam impenderem ,

Tom. II,

Oo

ad

ad vos saltem per literas sollicitandos, ut horum temporum necessitatem attente diligenterque consideretis, atque efficiatis, quantum in vobis erit, ut fructus aliquis hujus protectionis extare possit. Evidem testari possum, eam ab ipso animi gratia minime suscepit esse, ac jam pridem a veris Dei servis, ut eam susciperet, rogatum fuisse. Et quamvis ipsius hinc discessus mihi molestus sit, cum tamen intelligerem, quam necessaria esset ista profectio, ipsum, quantum in me fuit, incitavi. Huc etiam accedit & alia ratio, ob quam mihi jucundum est, ipsum ad vos proficisci, quod mutua communicatione multo plus quam literis efficiatur, meliusque omnino aperiatur via sedandis controversiis, si quae supersint, & confirmandæ paci, qua nihil optabilius universæ Ecclesiæ accidere potest. Fac ergo, mi frater, fac quæso, dum vivis, ut mutua inter Ecclesias alatur concordia. Nunquam enim fortassis posthac duo ingenia occurrant, qualia vestra sunt, tam accommoda ad audiendas utrinque rationes, & ea reconcilianda, quæ alioqui pios multorum animos perturbarent. Hoc tibi affirmare possim, me communem utriusque vestrum amicum & filium in Domino, qui que vobis quam prosperrimum rerum omnium statum exopto: passurum non fuisse, si modo id valetudo mea ferre potuisset, ut sine me ad vos proficeretur. Adjunxissem enim me socium itineris, vosque & Ecclesiam vestram libenter visitassem. Genevæ XX Maji 1549.

Tuus

Jacobus a Burgundia.

Si quid novi habes a Domino Hoppero, & ejus uxore, indica quæso, brevi, volente Deo, ad illos scripturus.

*Clarissimo Viro eximioque Jesu Christi Servo
D. HENRICO BULLINGERO,
Tigurinæ Ecclesiæ Vigilantissimo Pastori,
D. ac Fratri colendo.*

Amidum crebris tuis salutationibus pro anti-
quo animi mei erga te studio , tuique obser-
vantia respondissem , Frater ac Domine charissi-
me , nisi continuæ infirmitates variæque occupa-
tiones me hactenus præpediissent. Nunc autem
quum melius aliquantulum habeam , ac *Julium*
hunc nostrum presentiarum latorem opportune
nactus fuerim , qui mihi significarit se velle ad vos
conferre , Ecclesiæ vestræ visendæ gratia , tam
justam opportunitatem negligere nolui : quin po-
tius par esse duxi , presentes sibi committere : ex
quibus satis conjicere possis , quam ex animo
doeam , me non potuisse tibi pro meo desiderio ,
debitas vices in salutando rependere. Ceterum ,
quantum ad latorem attinet , fidelis est , & mihi
probe cognitus : utpote qui biennium provin-
ciam hanc coluerit , suæque fidei & probitatis ar-
gumenta minime obscura , apud nos ediderit ,
commonstraritque , quam graves & horrendas ob
predicatum Evangelion sustinuerit per Italiam per-
secutiones. Habet n. hujus rei sua , que secum
ipse fert , amplissima testimonia. Quare com-
mendatum tibi in Christo fore minime dubito.
Siquidem confido hoc solum argumentum tantum
commendationis apud te habiturum , quantum
ad eum amplectendum extra omnem imposturæ
suspicionem habere debeat. Novi hic aliquid ha-
bemus , quod quum te scire summopere cupiam ,
hic ipius qui has tibi reddet , rei seriem melius

verbis tibi proponere poterit , quam mihi scribere nunc vacet. Ipsí igitur indubitam , si placet , adhibeto fidem. Fuit n. omnium quæ narrabit Spectator presentissimus & testis locupletissimus. Ideoque (ut est veritatis amator) erit quoque apud te historiæ narrator fidelissimus. Quem ubi benigne (ut fere soles) audieris , rogo te impense , ut si tibi per ocium liceat , tuo me , ad ea quæ tibi proponet , digneris responso. Vale.

Totus tuus

JACOBUS A Burgundia.

Non sine lacrimis tragediam istam *Calvini* & suorum videre & audire cogor mi Frater. Deus suam veritatem perpetuo conservare dignetur. Tabelarium de hac historia audies & quidem credere potes : in reliquis non ita pro eo spondere ausim. Saluta omnes tuos commilitones ac Dominos meos in Christo.

T A N T U M.

STE-